

НЕОДНОЗНАЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ ЯК ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Державний кредит визнається одним з елементів фінансової системи держави. І хоча з'явився такий елемент далеко не одразу і не поруч з податковою або бюджетною системою, але на сучасному етапі він вже міцно увійшов у фінансову систему будь-якої країни. У ХХІ столітті важко знайти бюджет якої-небудь держави, яка б не мала дефіциту; практично неможливо знайти країну, яка б могла обійтися без інституту державного кредитування при плануванні своїх доходів та видатків. Це положення стосується як економічно розвинених, так і тих, що розвиваються держав.

Державний кредит набув постійного характеру та оказує суттєвий вплив на економічний стан всього суспільства. У зв'язку з цим інтерес до цього явища на сучасному етапі не тільки не затихає, а ще й поглиблюється. Це пов'язано і з величезними розмірами боргів, які склалися у бюджетах сучасних держав, і з необхідністю пошуків шляхів щодо їх обслуговування та погашення, а в цілому – з визначенням місця та ролі державного кредиту у фінансовій системі держави, його впливу на економічний розвиток суспільства, як в негативному, так і в позитивному напрямку.

Для залучення грошових коштів у розпорядження держави застосовується не тільки метод обов'язкової мобілізації (система оподаткування), а й метод добровільного акумулювання, тобто державний кредит. Слово «кредит» виникло від латинського *creditum*, що перекладається як позика, борг та *credere* – вірити. У сучасному розумінні термін «кредит» зберіг своє смислове значення та розуміється як довіра, віра у борг. Отже, в загальноприйнятому сенсі, кредит – це надання грошей або товарів у борг на визначений строк на умовах повернення та платності.

Одним з видів кредиту виступає державний кредит, при якому держава може виступати як у ролі кредитора, так і у ролі боржника. Як правило, здійснюючи свою фінансову діяльність держава одночасно є і кредитором стосовно деяких секторів економіки, і боржником, щодо внутрішнього та зовнішнього ринку. Державний кредит є засобом, який дозволяє мобілізувати у публічні фонди додаткові та необхідні фінансові кошти, тому державні позики стали у сучасних умовах другими після податків методами фінансування видатків бюджету.

У науці фінансового права та економічній науці склалися діаметрально різні погляди та позиції щодо функцій та ролі державного кредиту. Карл Маркс кратко та розуміло визначав наслідки цього фінансового інструменту – «державний кредит – це антиціновані (тобто взяті наперед) податки» [1, с. 248]. Це вірне зауваження, адже кошти для погашення основної суми боргу та його обслуговування (виплата відсотків) лягає тяжким тягарем на державний бюджет. А доходи бюджету формуються у своїй більшій частині саме за рахунок податків

та інших обов'язкових платежів. Відповідно з п. 19 ст. 87 Бюджетного кодексу України до видатків, що здійснюються з Державного бюджету України належать видатки на обслуговування державного боргу [2].

А. Сміт також негативно відносився до інституту державного кредиту. У державних боргах він бачив останній засіб, яким можна користуватися при відсутності інших можливостей – для рятування існування всієї держави. Він вважав, що для держави вигідніше покривати непередбачені видатки, не виключаючи і видатків на ведення війни, саме за рахунок прямого збільшення податків, чим вступаючи у кредитні відносини [3, с. 123].

Представники російської та української фінансово-правової науки дотримувалися позиції про необхідність досить обережного використання державного кредиту. Так, Л. В. Ходський вважав, що не дивлячись на позитивні сторони використання державного кредиту в тих чи інших випадках, все ж таки головним началом фінансової політики повинно завжди виступати прагнення до як можна швидкого погашення державних боргів, а не к збільшенню їх сум [4, с. 87].

Вчені німецької фінансової науки – Д. Штейн, М. Небеніус, М. Дітцель, навпаки, проводять думку, що, якщо держава крайнє рідко користується кредитом, то це свідчить про те, що вона «досить багато бере у сучасників, або ж не стоїть на висоті своїх завдань, тобто недостатньо піклується про інтереси населення» [5, с. 95]. Аналогічну позицію займав і М. Кейнс, який писав, що державі не потрібно боятися дефіцитів бюджетів, а необхідно сміливо «закривати» «бюджетні дірки» за допомогою кредитів [6, с. 235].

Велике податкове навантаження негативно скажеться на економічному житті платників, але дозволить народу зберегти свій суверенітет у всіх інших сферах – культурній, сільськогосподарській, харчовій, міжнародній, науковій тощо. Іншими словами, така держава може і буде економічно слабкою, але буде дійсно самостійно без зовнішнього впливу вирішувати свої основні завдання та захищати інтереси своїх громадян.

Підвищення податкового навантаження не вирішить проблему боргу, тому що є межа, за якою збільшення податків приводить до зовсім протилежного результату – надходження у бюджет суттєво падають із – за відтоку капіталу за кордон та збільшення тіньового (чорного та сірого) сектору економіки внутрі самої країни.

Державний кредит має негативний бік, який виражається у необхідності повернути основну суму боргу, а також виплачувати відсотки протягом визначеного часу. Якщо ж держава вступила у довгострокові відносини з державного кредиту з іноземними організаціями або іншою державою – то виплата відсотків розтягується у часі і лягає важким тягарем не тільки на сучасників, а й на їх нащадків. У підсумку економіка такої країни набуває стагнаційний характер, починаються процеси відтоку грошей та товарів з держави, вона втрачає інвестиційну привабливість, але саме страшно, що може бути – це втрата свого суверенітету у будь-яких сферах управління, тобто державний борг може переслідувати не стільки економічний інтерес, скільки політичний.

Є і позитивні, корисні функції державного кредиту. До таких відносяться розподільча та регулююча. Розподільча функція забезпечує формування централізованих грошових фондів держави. Надходження від державних позик є другим після податків методом фінансування видатків бюджету. Регулююча

функція проявляється у тому, що держава, вступаючи у кредитні правовідносини, безпосередньо або опосередковано впливає на стан грошового обігу, тобто державний кредит дозволяє поповнити доходи бюджету, не удаючись до емісії.

Стрімкий розвиток технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства приведе до постійного зростання витатків з боку держави. Ще якихось два століття назад перед державами світу не стояли проблеми дослідження космосу, світового океану, екологічні завдання, взагалі – питання, що потребують уваги у різних напрямках наук. З'явилися нові, дорогі в витатковому обслуговуванні цілі. І це здорожчання постійне йде в гору. Така потреба часу. І тому, витрати держави невинно зростають, а доходи залишилися такими, як і були раніше, ще з давнини.

Головним у відносинах з державного кредитування є те, щоб держава використовувала кошти від державної позики чітко на виробничі цілі, на розвиток технологій, інновацій у різних сферах економіки, що у підсумку підвищить рентабельність і прибуток держави. А значить – з'явиться можливість погасити і саму позику. Якщо ж кошти від державного кредиту будуть використані не за виробничим напрямком, а, наприклад, з метою ведення воєнних дій, проведення неефективних заходів, що у випадку приведуть тільки до росту витатків тощо – то кошти від такого кредиту задалегідь приречені на безповоротність, що тільки посилить проблему дефіциту державного бюджету.

Розуміло, що у держави є багато неприбуткових завдань, які потрібно своєчасно вирішувати – утримання апарату влади, об'єктів та структур, діяльність яких є важливою для всього суспільства, дотування галузей, що є збитковими, але ж знов таки необхідними (наприклад, національне сільське господарство) та ін. Видатки на такі цілі потрібно фінансувати за рахунок податків та обов'язкових платежів. Ті ж сектора економіки, які можуть принести та у подальшому збільшити прибуток, можна фінансувати за рахунок державних позик, тому що так є можливість їх повернути.

Важливим правилом державного кредиту повинно бути прагнення до як можна дешевшого, а то й безплатного використання позичкового капіталу. Платність – це не невід'ємна ознака кредиту. Фінансова історія знає приклади, коли нульовий відсоток за позикою приводив до ефективних результатів у економіці, а головне – до можливості погасити позику. Друге питання, що кредитора така ситуація може не влаштувати, а тому, йому можна запропонувати частину прибутку, який буде одержаний внаслідок використання позичкових коштів. Тому що відсоток (а ще й високий відсоток), так чи інакше суттєво збільшить саму суму боргу, яку необхідно повернути, що є додатковим навантаженням на державний бюджет.

Література:

1. Маркс К. Сочинения : в 50 т. – 2-е изд. – М. : Госполитиздат, – Т. 3. – 1954. – 663 с.
 2. Бюджетний кодекс України : станом на 15 черня 2015 р. : офіц. вид. – Харків. : Одісей, 2015. – 128 с.
 3. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. М. : Соцэргиз, 1935. – 684 с.
-

Західноукраїнська організація

“Центр правничих ініціатив”

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРАВО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ
СУСПІЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР**

19–20 лютого 2016 р.

Львів

НАПРЯМ 4. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Рассомахіна О. А.

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА АДРЕС РЕСУРСІВ, ГІПЕРПОСИЛАНЬ, ФРЕЙМІВ, МЕТАТЕГ, КЛЮЧОВИХ СЛІВ, ВИНИКАЮЧОЇ У ВІКНІ РЕКЛАМИ, МИШЛОЛОВКИ, ТЕХНОЛОГІЇ ЗВ'ЯЗУВАННЯ ТА КАДРУВАННЯ ЯК ЗАСОБІВ ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В ІНТЕРНЕТ	47

Ясинок Д. М.

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ В АНТИЧНОМУ ПРАВІ	51

НАПРЯМ 5. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Головенчак В. І.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	54

Гулак О. В.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	57

Джафарова М. В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	60

Задорожній О. В.

МІСЦЕ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	64

Ізотов Д. А.

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ НОРМ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	65

Ізотов О. А.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	67

Литвиненко О. А.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДО СТАНДАРТІВ ЄС	70

Людькова К. І.

РЕЄСТРАЦІЯ АВТОТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ	73

Пажетнова І. О.

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	76

Перепелиця М. О.

НЕОДНОЗНАЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ ЯК ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	79

Ручкін В. Р.

ПРОБЛЕМА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	82

Устименко С. В.

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ САНКЦІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ	84

Ходак Є. С.

МОДЕЛІ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ	87